

Politieschutter voor de rechter

M. van der Steeg, datum 28-04-2016

Datum	28-04-2016
Auteur	M. van der Steeg ^[1]
Vakgebied(en)	Materieel strafrecht / Algemeen Strafprocesrecht / Voorfase Bijzonder strafrecht / Wapens en munitie Strafrecht algemeen (V)

In de jaren 2000-2015 hebben 23 politieschutters zich als verdachte moeten verantwoorden voor de strafrechter. Hiervan zijn er negen veroordeeld. Het OM seponereert de meeste zaken van politieel vuurwapengebruik. Niettemin is het aantal rechtszaken en het aantal veroordelingen de afgelopen drie jaren aanzienlijk toegenomen. De kwaliteit van politieambtenaar is relevant in de beoordeling van voorwaardelijk opzet en de proportionaliteit van de verdediging in een noodweersituatie (Garantenstellung). In het onderzoek en in de strafmaat wordt rekening gehouden met de positie van de politieagent. Tegelijkertijd is het perspectief van de politie dat er te hoge eisen worden gesteld aan het politieoptreden in stresssituaties begrijpelijk.

Vuurwapengebruik door de politie is het meest ingrijpende geweldgebruik van overheidswege. Toetsing en controle van politieel geweldgebruik is een vereiste in een democratische rechtsstaat. De toetsing van 'rake zaken' vindt in het huidige systeem voornamelijk plaats in een strafrechtelijk kader, met als mogelijke uitkomst dat de politieschutter zich moet verantwoorden tegenover de strafrechter. In 2015 hebben meerdere rechtszaken aandacht gekregen in de media. De Rechtbank Limburg veroordeelde een politiemans in de zaak 'Heerlen' tot twee jaar onvoorwaardelijke gevangenisstraf.^[2] De korpschef en collega's van de schutter reageerden met ongeloof en verbijstering op het vonnis, maar ook bij anderen deed het vonnis vragen rijzen.^[3] De stuurgroep Stelselherziening geweldsaanwending politie buigt zich inmiddels twee jaar over het vraagstuk van melden, toetsen en beoordelen van geweldgebruik. Dit is een mooi moment om de balans op te maken van de rechtszaken die zich in de afgelopen jaren hebben afgespeeld waarbij een politieschutter zich strafrechtelijk moest verantwoorden.

In een interview met *NRC Handelsblad* zei de nieuwe procureur-generaal bij de Hoge Raad Jos Silvis over rechterlijke dwalingen: "Wanneer rechters oordelen en dat oordeel blijkt later anders te hebben moeten luiden dan wil dat niet zeggen dat er niet naar eer en geweten is gewerkt."^[4] Vervangen we 'rechters' door 'politieambtenaren' dan is precies de reden geformuleerd waarom een strafproces over politieel vuurwapengebruik op weerstand stuit, eens te meer wanneer dit leidt tot een veroordeling.^[5] De politieagent die naar eer en geweten heeft gehandeld, maar daarbij een beoordelingsfout heeft gemaakt, ervaart een straf als ongepast. In het huidige stelsel ligt het zwaartepunt van de toetsing en beoordeling van vuurwapengebruik bij het strafrecht. Politieambtenaren verlangen dat er in die context recht gedaan wordt aan hun bijzondere positie.^[6] Deze bijdrage geeft in de eerste plaats een beeld van

de rechtszaken van rake zaken. Bij de analyse daarvan zal ik de vraag stellen in hoeverre er in de strafzaken recht gedaan wordt aan de bijzondere positie van politieambtenaren. Dit houdt in: rekening houden met, erkenning geven aan de positie van de agent die erop uit wordt gestuurd om orde en recht te handhaven. Zijdelijks zal ik ook de vraag beantwoorden in hoeverre de zaak 'Heerlen' afwijkt van andere zaken. Heeft de Rechtbank Limburg onevenredig zwaar gestraft?

1. Geoorloofd vuurwapengebruik

Artikel 7 Politiewet 2012 bepaalt dat de politieambtenaar die is aangesteld voor de uitvoering van de politietoek is bevoegd is om geweld te gebruiken in de rechtmatige uitoefening van de bediening wanneer het beoogde doel dit rechtvaardigt en het doel niet op een andere wijze kan worden bereikt. Geweldgebruik is alleen toegestaan wanneer het gerechtvaardigde doel niet zonder geweld kan worden bereikt. Hieraan worden de eisen van redelijkheid en gematigdheid nog toegevoegd (artikel 7 lid 5 Politiewet 2012). Aan het geweldgebruik gaat zo mogelijk een waarschuwing vooraf. Geweld is gelegitimeerd in de uitoefening van de politietoek. Voor het aanwenden van het vuurwapen en andere geweldsmiddelen geeft de Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke Marechaussee en andere opsporingsambtenaren 1994 (hierna: Ambtsinstructie 1994) nadere instructies. Artikel 7 Ambtsinstructie 1994 schrijft voor in welke gevallen de politie het vuurwapen mag gebruiken: om een vuurwapengevaarlijke persoon aan te houden én om een persoon aan te houden die wordt verdacht van of is veroordeeld wegens het plegen van een ernstig misdrijf dat een ernstige aantasting vormt van de lichamelijke integriteit of de persoonlijke levenssfeer.^[7] Het vuurwapengebruik is slechts geoorloofd tegen personen en vervoermiddelen waarin of waarop zich personen bevinden (artikel 7 lid 2 Ambtsinstructie 1994). Er geldt nog een belangrijke restrictie: van het vuurwapen wordt geen gebruikgemaakt indien de identiteit van de aan te houden persoon bekend is en uitstel van de aanhouding geen onaanvaardbare risico's meebrengt. De politiefunctionaris die zijn vuurwapen gebruikt conform artikel 7 Ambtsinstructie 1994 kan zich beroepen op de strafuitsluitingsgrond van artikel 42 Sr.

De politieambtenaar meldt onverwijld aan zijn meerdere dat hij geweld heeft aangewend (artikel 17 Ambtsinstructie 1994).^[8] Wanneer er is geschoten met een vuurwapen moet de officier van justitie van het arrondissement waar het geweldgebruik heeft plaatsgevonden hierover binnen 48 uur worden ingelicht (artikel 17 lid 3 Ambtsinstructie 1994).^[9] In 2010 zijn er 14.210 geweldmeldingen opgemaakt.^[10] Er worden ruim 500 meldingen per jaar afgedaan binnen een strafrechtelijke context.^[11]

2. Onderzoek en status politieambtenaar

Voor het onderzoek naar en de beoordeling van vuurwapengebruik dat letsel of de dood heeft veroorzaakt zijn er specifieke voorschriften en procedures. Er vindt altijd onderzoek "naar de toedracht van de feiten" plaats door de rijksrecherche. Dit geldt ook voor overige geweldsaanwendingen waardoor de dood of zwaar lichamenlijk letsel is veroorzaakt (artikel 4.1 Aanwijzing handelwijze geweldsaanwending (politie)ambtenaar,^[12] hierna: Aanwijzing). Dit feitenonderzoek behelst niets meer en niets minder dan "het op een rijtje zetten van de feiten" (Aanwijzing taken en inzet rijksrecherche).^[13]

Omdat er uitgegaan wordt van gelegitimeerd gebruik van de geweldsbevoegdheid, wordt de

politiebeschutter in beginsel als getuige gehoord. Alleen als er gerede twijfel bestaat over de legitimiteit van het geweldgebruik, wordt hij als verdachte aangemerkt (artikel 4.3 Aanwijzing). De hoofdofficier van justitie kan nader onderzoek nodig vinden, waaronder het houden van een reconstructie. Als het onderzoek is afgerond, adviseert de landelijke Adviescommissie politieel vuurwapengebruik van het OM de hoofdofficier over de afdoeningsbeslissing (artikel 5.4 Aanwijzing). Deze beslissing kan zijn: vervolgen of (voorwaardelijk) seponeren. Uit de Aanwijzing volgt dat deze vervolgingsbeslissing wordt genomen op basis van ofwel een feitenonderzoek, ofwel een strafrechtelijk onderzoek.

3. Typering rechtszaken 2000-2015

Per jaar veroorzaken politiekogels gemiddeld drie doden en 16 gewonden, dit zijn ongeveer 300 rake zaken in 16 jaar.^[14] Over deze 16 jaren van 2000 tot en met 2015 heb ik 21 rechtszaken gevonden waarbij een politieambtenaar terechtstond vanwege vuurwapengebruik in de functie-uitoefening. De uitspraken in hoger beroep zijn hierbij niet apart geteld. Het OM seponeert derhalve het overgrote deel van de vuurwapenzaken. Met betrekking tot twee van de 21 voorvallen werden twee politiebeschutters vervolgd, wat maakt dat in de onderzoeksperiode zich 23 politiemensen voor de strafrechter moesten verantwoorden. De 21 voorvallen zullen in deze bijdrage als uitgangspunt worden genomen.

De rechtszaken zijn niet gelijk verdeeld over de jaren. In de laatste drie jaren (2013-2015) werden 14 van de 21 rechtszaken geteld, dus twee derde van het totale aantal.^[15] Zeven rechtszaken vonden plaats in de 13 jaren ervoor (2000-2012). Anders gezegd: vóór 2013 vond er gemiddeld genomen om het jaar een rechtszaak plaats naar een schietincident; de afgelopen drie jaren waren het er gemiddeld vijf per jaar. Vijf van de veertien rechtszaken uit de periode 2013-2015 vonden plaats nadat het slachtoffer een artikel 12 Sv-procedure aanhangig maakte omdat hij het niet eens was met de sepotbeslissing.^[16] De drastische toename van rechtszaken in de afgelopen drie jaren kan niet verklaard worden door een navenante stijging van artikel 12 Sv-procedures, maar komt ook op conto van het OM die kennelijk vaker tot vervolging overgaat.^[17] De acht zaken waarin de politiefunctionaris is veroordeeld dateren van 2013 en later. Dit betekent dat in de afgelopen drie jaren niet alleen een forse toename is van het aantal rechtszaken, maar ook dat, in tegenstelling tot de jaren daarvoor, in meer dan de helft van de zaken de politiebeschutter is veroordeeld. Dat gedurende de laatste jaren onrust is ontstaan bij de politie over de strafzaken waarin politiemensen terechtstaan, is tegen de achtergrond van deze gegevens wel verklaarbaar.

De gevolgen van het vuurwapengebruik

In drie van de eenentwintig voorvallen was er sprake van een dodelijk slachtoffer.^[18] In twee voorvallen was er geen sprake van fysiek letsel bij het slachtoffer, terwijl er wel op een auto met inzittenden is geschoten.^[19] In zestien zaken heeft het slachtoffer letsel opgelopen, variërend van licht letsel tot een dwarslaesie.

Het vonnis

In acht van de eenentwintig zaken is de politieambtenaar veroordeeld tot een straf, waarbij de veroordeling door de rechtbank die in hoger beroep is vernietigd niet is meegeteld.^[20] In één zaak werden twee politieambtenaren veroordeeld. Dit brengt het aantal veroordeelde politieambtenaren op negen. Vier politieambtenaren werden veroordeeld tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf.^[21] Twee

agenten kregen een voorwaardelijke gevangenisstraf van zes maanden (waarvan één met een werkstraf), twee politieambtenaren is een werkstraf opgelegd en in één zaak bleef de straf beperkt tot een boete. De laatste veroordeling tot een gevangenisstraf vóór de onderzochte periode werd uitgesproken in 1997. Een wachtmeester van de Koninklijke Marechaussee moest twee jaar de cel in vanwege het doodschieten van een automobilist.

Afdoening rechtszaken politieel vuurwapengebruik 2000-2015

Uitspraak rechter	aantal zaken	aantal politieambtenaren
Veroordeling	8	9
Strafuitsluitingsgrond:		
Wettelijk voorschrift	1	1
Noodweer	4	4
Noodweerexces	5	5
Putatief noodweer	3	4
Totaal	21	23

De algemene indruk is dat de beoordeling door de rechter in de recentere zaken uitgebreider is dan in de minder recente zaken.^[22] De rechter geeft in de latere jaren een gedetailleerdere beschrijving van de feiten en wijdt meer overwegingen aan de politietaak en de eisen die aan politieoptreden worden gesteld. Vaker verwoordt de rechter in zijn vonnis dat hij zich ervan bewust is dat de schutter zijn beslissingen over het handelen in luttele secondes heeft moeten nemen.

Hoger beroep

Er hebben slechts twee zaken in hoger beroep gediend. Alleen in de zaak 'Deventer' is cassatie ingesteld bij de Hoge Raad, maar noch het hoger beroep, noch cassatie hebben verandering gebracht in de veroordeling tot een werkstraf en zes maanden voorwaardelijke gevangenisstraf.^[23] In de andere zaak kwam de agent er in hoger beroep wel beter vanaf: in tegenstelling tot de rechtbank honoreerde het hof zijn beroep op noodweerexces wel.^[24] Het is niet ondenkbaar dat er in de komende tijd in meer hoger beroepszaken uitspraak zal worden gedaan, aangezien de rechtbankvonnissen deels van recente datum zijn. Vaststaat dat tegen het vonnis van de Rechtbank Limburg van 17 juli 2015 hoger beroep is aangetekend.

4. De bewezenverklaring: voorwaardelijk opzet

In geen van de zaken is er twijfel of de verdachte politieagent degene is die heeft geschoten en het letsel heeft veroorzaakt. Het bewijs daarvoor is in overvloed aanwezig: na het schietincident wordt het wapen van de schutter ingenomen en worden de patronen geteld, er wordt doorgaans een schiethand afgenomen, er worden patroonhulzen gevonden, er zijn in de meeste gevallen meerdere getuigen en de verdachte legt een bekennende verklaring af, in die zin dat hij bekend dat hij heeft geschoten. De bewijsvraag spitst zich toe op de aanwezigheid van opzet op het toebrengen van zwaar lichamelijk letsel

dan wel de dood of op de poging daartoe.

In alle 21 zaken is de rechter tot een bewezenverklaring gekomen. Eén politieschutter is vrijgesproken van één van de twee feiten die hem tenlastegelegd waren, vanwege het ontbreken van opzet.^[25] De agent had bewust laag geschoten op een auto, omdat hij de bestuurder niet wilde raken. Dat er een kogel is aangetroffen in de deurstijl van het rechter voorportier heeft niet aan een vrijspraak in de weg gestaan.

In geen van de zaken concludeert de rechter dat de politieschutter opzet had op het verwonden of doden van het slachtoffer. Er was dus geen 'doelopzet' of 'vol opzet'. De politieagent had tot doel de verdachte aan te houden of het gevaar af te wenden. Hierin verschillen deze politiezaken van reguliere zaken: een politieagent gebruikt zijn geweldmiddelen om een op zichzelf legitiem doel te bereiken. Het is daarbij wel de vraag of het geweldgebruik een gerechtvaardigd middel was om dat doel te bereiken en of het doel het geweld kan rechtvaardigen.

De rechter oordeelde in alle rechtszaken dat er sprake is van voorwaardelijk opzet. Dit resulteert in vijftien van de eenentwintig zaken in een bewezenverklaring van poging tot doodslag, dan wel doodslag. In de andere zaken werd poging tot zware mishandeling, zware mishandeling (met voorbedachten rade) of zware mishandeling met de dood tot gevolg bewezen verklaard. De Heerlense zaak is de enige zaak waarin het OM vrijspraak heeft geëist, op grond van de verklaring van de schutter dat hij op de bestuurder had geschoten en de officier van justitie het onverklaarbaar achtte dat de bijrijder door de kogel werd geraakt.^[26] De rechtbank achtte niettemin poging tot doodslag bewezen.

In het boek 'Onder schot'^[27] is beschreven dat een aanzienlijk deel van de doden en gewonden als gevolg van politieel vuurwapengebruik in de jaren 1978-1995 werd veroorzaakt door een 'ongewild schot', dat wil zeggen een schot dat is afgegaan zonder dat de schutter dat bedoelde te doen afgaan. Geen van de schutters in de onderzochte zaken beroept zich op een dergelijk ongewild schot.

In geen van de zaken tast de combinatie van stress in samenhang met een beoordelingsfout van de agent zozeer het opzet aan als de zaak 'Den Haag Holland Spoor'. De rechtbank stelt vast dat het handelen van de politieman tot doel had de vluchtende Rishi aan te houden en hij daartoe bewust op de bovenbenen van het slachtoffer richtte. De rechtbank hecht betekenis aan de nadelige invloed van stress op het waarnemingsvermogen en oordeelsvermogen van de politieschutter. "Aannemelijk is dat hij zich mede hierdoor niet voldoende bewust is geweest van de risico's van het aanhoudingsvuur in de situatie van dat moment." Er is niet gebleken van bewustheid van het risico op de dood van het slachtoffer. De rechtbank spreekt dan ook vrij van doodslag, maar veroordeelt voor het toebrengen van zwaar lichamelijk letsel met de dood tot gevolg.^[28]

Schieten op rijdende auto

In bijna de helft van de rechtszaken, namelijk in tien van de eenentwintig zaken, is er geschoten op een rijdende auto (of een ander vervoermiddel – in casu een shovel), waarin zich één of meer personen bevonden. De politieschutters voeren daarvoor geen andere motivatie aan dan voor het schieten op een persoon: ter aanhouding of ter verdediging. Hoe groot is de kans dat het lossen van schoten op een rijdende auto (dodelijk) letsel veroorzaakt? Verwaarloosbaar klein, zeker als het gaat om eenmalig schieten, heeft de verdediging in de zaak IJsselstein aangevoerd.^[29] Rechtbank en hof gaan hierin niet mee. Het hof overweegt: "Als geoefend schutter en ervaren politieagent kan het niet

anders zijn dan dat verdachte zich van die kans voor de inzittenden van de auto waarop hij schoot bewust was, ongeacht zijn precieze wetenschap op het moment van schieten over het aantal mensen in die auto. Met het afvuren van de kogel, waarbij verdachte zich naar eigen zeggen heeft laten leiden door slechts één doel, te weten het stoppen van de auto, heeft verdachte de aanmerkelijke kans op de dood van ieder van de drie inzittenden van die auto aanvaard.” Uit dit citaat blijkt dat de rechter voor de vraag of er sprake is van *bewuste* aanvaarding van het risico op letsel of de dood acht slaat op de kwaliteiten van de politieman. Dat een politieagent verklaart ‘instinctief’ te hebben geschoten, na een wilde achtervolging, doet hieraan niet af. ^[30]

De bijzondere positie van de politieambtenaar brengt mee dat bij de beoordeling van voorwaardelijk opzet rekening wordt gehouden met de specifieke, veronderstelde, kwaliteiten van de politieagent, waardoor de rechter in de regel zal aannemen dat hij zich bewust moet zijn van de risico's die vuurwapengebruik meebrengt, ook als er wordt geschoten op een auto en ook als de agent onder invloed staat van grote stress. Het schieten op een auto met inzittenden levert een poging tot doodslag op, een enkele uitzondering daargelaten.

5. Strafuitsluitingsgronden

De strafuitsluitingsgronden die aan de orde komen, zijn het handelen ter uitvoering van een wettelijk voorschrift (artikel 42 Sr), noodweer, noodweerexces of putatief noodweer (artikel 41 Sr). In één zaak werd een beroep gedaan op ‘putatief noodweerexces’. Een beroep op psychische overmacht komt in veel mindere mate voor en blijft in deze bijdrage buiten beschouwing.

De politieambtenaar komt een specifieke wettelijke bevoegdheid toe om gebruik te maken van zijn van rechtswege verstrekte vuurwapen wanneer hij handelt ter uitvoering van de politietaak. Hieruit volgt dat de rechtmatigheidstoets van het vuurwapengebruik in de functie-uitoefening primair dient plaats te vinden op grond van de criteria die genoemd zijn in de Politiewet 2012 en de Ambtsinstructie 1994. ^[31] Noodweer functioneert als vangnet voor geweldgebruik dat niet onder de werking van de Ambtsinstructie 1994 is onder te brengen. Rozemond stelt vast dat noodweer een verdedigingsbevoegdheid is die de politieambtenaar niet zozeer in zijn functie van rechtsordehandhaver toekomt, maar als privépersoon. Hij heeft als ieder ander het recht om lijf, eerbaarheid of goed met geweld te verdedigen tegen geweld van anderen. ^[32] Dit uitgangspunt vloeit voort uit het feit dat de verwijzing naar artikel 41 lid 1 Sr die nog te vinden was in de Ambtsinstructie 1988 niet is overgenomen in de Ambtsinstructie 1994. De noodweerbevoegdheid staat los van de aanhoudingsbevoegdheid die de Ambtsinstructie 1994 biedt en kan ruimer uitvallen.

De strafrechter toetst het vuurwapengebruik alleen aan de Ambtsinstructie wanneer het OM dan wel de verdediging een beroep doet op de rechtvaardigingsgrond ex artikel 42 Sr. Vaker wordt er echter in de onderzochte zaken een beroep gedaan op noodweer. Hierdoor toetst de rechter het vuurwapengebruik in een aanzienlijk deel van de uitspraken uitsluitend aan de noodweerbepaling.

Niet alleen de verdediging, ook de officier van justitie pleit in zeker acht van de eenentwintig zaken voor ontslag van alle rechtsvervolging. Het OM heeft in de jaren 2009-2010 meer dan de helft van de schietincidenten (58%) beoordeeld als conform de geweldsbevoegdheid en 33% als noodweervuur. ^[33] In 9% van de gevallen vond het OM het schieten onrechtmatig (vier voorvallen). Indien deze cijfers ook gelden voor de latere jaren, dan zou dit betekenen dat voorvallen waarin de agent ter verdediging heeft

geschoten vaker uitmonden in een rechtszaak.

Wettelijk voorschrift: artikel 7 Ambtsinstructie 1994

Het OM is in twee zaken van oordeel dat het vuurwapengebruik plaatsvond ter uitvoering van de Ambtsinstructie 1994. In één zaak deelde de rechtbank dit oordeel: de zaak 'Den Haag Holland Spoor'.^[34] Dit is de enige uitspraak waarin de rechter artikel 42 Sr toepast. Een voorwaarde voor een beroep op artikel 42 Sr jo artikel 7 Ambtsinstructie 1994 is dat er sprake moet zijn van een verdachte. Hierop loopt het verweer in twee zaken reeds spaak, omdat de rechter oordeelt dat de slachtoffers ten onrechte voor verdachten zijn gehouden. In de zaken 'Haarlem' en 'Schiedam' hadden de inzittenden niets te maken met de overval op de zonnestudio, respectievelijk diefstal van een auto op verdenking waarvan de politie het vuur op hen opende. De schutters werden in beide zaken veroordeeld.^[35]

Het schieten op een rijdende auto heeft de rechter geen enkele keer aanvaard als gelegitimeerd aanhoudingsvuur, ook niet nadat de bestuurder kort daarvoor op de politieagent is ingereken.^[36] In deze zaken kan soms wel met succes een beroep gedaan worden op de schulditsluitingsgrond van noodweereces vanwege de hevige gemoedsbeweging die is veroorzaakt door de vrees voor het leven.

Noodweer

Het leerstuk van noodweer speelt een belangrijke rol in de onderzochte zaken. In vier zaken heeft de rechter het beroep op noodweer gehonoreerd. Een beroep op noodweer slaagt alleen wanneer de verdediging voldeed aan de eisen van proportionaliteit en subsidiariteit. Uitgangspunt in de rechtspraak is dat de politieambtenaar zeer terughoudend is met het gebruik van zijn vuurwapen. Het gericht schieten op een persoon is alleen toegestaan als dit noodzakelijk is voor de verdediging, dus als deze niet mogelijk is met een ander geweldmiddel (pepperspray, wapenstok of de vuisten). Voor het bepalen van de noodzakelijkheid van een verdediging met vuurwapengebruik gelden hoge eisen, die worden gekleurd door de verwachtingen die de rechter heeft ten aanzien van het beoordelingsvermogen van een geoefende en getrainde politieagent. In alle zaken heeft het slachtoffer de schutter of zijn collega fysiek aangevallen. In deze zaken is vastgesteld dat wegrennen geen optie was. "Van een politieagent wordt immers niet verwacht dat hij bij dreiging van een confrontatie wegrenst van de plaats des onheils."^[37] In enkele zaken heeft de politieagent gevochten voor zijn leven.^[38] Dat in deze zaken de rechter in het geweldgebruik een verdedigingsactie ziet en niet een aanhouding, is op zich wel opmerkelijk. Wanneer een agent zich mocht verdedigen met een vuurwapen vanwege een aanranding van zijn of iemand anders zijn lijf, dan zal er in die situatie ook een aanhoudingsbevoegdheid ex artikel 7 Ambtsinstructie 1994 zijn, terwijl de aanhouding geen uitstel duldde.

De rechter beoordeelt of er sprake was van een wederrechtelijke aanranding (of een onmiddellijke dreiging daarvan) op basis van objectief vast te stellen feiten en omstandigheden. De beleving van de agent kan anders zijn dan de werkelijkheid die de rechter reconstrueert. In de visie van de politie doet de kille, juridische analyse van de rechter onvoldoende recht aan de stress en de emotie waaraan de politieagent onderhevig is en die zijn beoordelingsvermogen beïnvloedt. Een voorbeeld daarvan is de zaak 'Heerlen'. De politieschutter vreesde voor zijn leven toen de auto van de verdachte op een armlengte van hem vandaan was. Hij vertoonde fysieke kenmerken van angst en stress: het zweet brak hem uit, zijn nekharen gingen overeind staan, zijn oren suisden en hij voelde zijn eigen hartslag.

Hij is opzij gesprongen en heeft instinctief gereageerd, waarbij hij gericht op de auto met verdachte en bijrijder heeft geschoten. Zowel verdediging als officier van justitie zijn van oordeel dat er sprake is van een ogenblikkelijke, wederrechtelijke aanranding, maar de rechtbank concludeert na analyse van een reconstructie van 21,3 seconden, waarbij de schutter tussen seconde 15,0 en 15,3 heeft geschoten, dat deze er ten tijde van het schieten niet was.^[39]

Noodweerecces

Is de agent in zijn verdediging buiten de grenzen van de noodzakelijke verdediging getreden, dan kan hij alsnog verontschuldigd worden op grond van noodweerecces. Van politieambtenaren wordt echter verwacht dat zij het hoofd koel houden, ook en juist in stressvolle situaties. Een beroep op noodweerecces betekent dat er meer geweld is gebruikt dan noodzakelijk (intensief excès), of dat de verdediging te lang voortduurt of te laat start (extensief excès). Een beroep op noodweerecces geeft aan dat de emotie sterker geweest is dan het verstand. Het 'naschieten' op een auto die eerder op de schutter is ingereken, is een situatie die meermalen de revue passeert. Een voorbeeld daarvan is de zaak 'Ijsselstein'. De rechtbank achtte de agent niet verontschuldigd, maar het gerechtshof wel. De verdediging voerde aan dat niet van de politieambtenaar kon worden verlangd dat hij een volledig juiste beslissing kan nemen die niet beïnvloed zou zijn door een hevige gemoedsbeweging. De rechtbank vond de grenzen van de noodzakelijke verdediging in deze casus echter te ver overschreden en veroordeelde tot een voorwaardelijke werkstraf. Het hof stelde vast dat de politieman verklaarde dat hij nog nooit zo bang is geweest als toen de auto op hem inreed. De inschattingsfout die hij vervolgens onder invloed van de gemoedsbeweging heeft gemaakt, acht het hof verontschuldigbaar. Of de hevige gemoedstoestand verontschuldigend is, hangt af van de omstandigheden van het geval.

Putatief noodweer

Putatief noodweer betekent dat de politiefunctionaris verschoonbaar heeft gedwaald omtrent de aanwezigheid van een ogenblikkelijke wederrechtelijke aanranding. Daartoe moet worden vastgesteld dat de schutter in redelijkheid kon en mocht menen dat er sprake was van een onmiddellijk dreigend gevaar voor de wederrechtelijke aanranding. Deze situatie achtte de rechtbank aanwezig in de zaak waarin Mike Stok is doodgeschoten, aangezien de politiemensen ervan uitgingen dat hij een gevaar vormde voor één of meer bij toeval in de tuinen aanwezige personen.^[40] De officier van justitie zag dit echter als een risico-inschatting: de agenten achtten het risico dat iemand zich in de nabijheid van de het slachtoffer bevond dusdanig groot, dat zij hem hoe dan ook tot stoppen wilden brengen.^[41] Wanneer het slachtoffer een persoon zou aantreffen in de tuinen zou er een onbeheersbare situatie ontstaan. De politiemensen hebben professioneel gehandeld, maar in het strafrecht is hiervoor geen geschikte strafuitsluitingsgrond te vinden. Ook in de zaak Nuland was er sprake van een risico-inschatting op basis van politie-ervaring. "Deze mensen deden er alles aan om weg te komen, dus ik ging van het ergste uit en ik kon vuurwapengebruik of in ieder geval geweld verwachten." De verdachte voldoet niet aan de sommatie om handen te tonen, waarop de politieman schiet. De rechtbank acht putatief noodweer aanwezig.^[42]

Garantenstellung

Welke mate van beheersing en tactisch inzicht wordt verwacht van politieambtenaren in stressvolle situaties hangt samen met de leer van de *Garantenstellung*. De Rechtbank Oost-Brabant verwoordt dit beginsel als volgt: "Van een politieambtenaar, die is aangesteld om in de openbare ruimte zijn taak

uit te voeren met in zijn uitrusting een geladen dienstpistool, mag worden gevergd dat hij meer dan de gemiddelde burger, ook in precare situaties waarin hij moet optreden, zijn zelfbeheersing en inzicht behoudt, in staat is om adequate beslissingen te nemen en niet te snel zal overgaan tot het gebruik van zijn dienstpistool. Wanneer te snel wordt overgegaan tot vuurwapengebruik, kan dat immers zeer grote risico's in het leven roepen voor anderen, hetgeen een strenge norm rechtvaardigt."^[43] Van de politieagent wordt verwacht dat hij, ook in zeer stressvolle situaties, in staat is op grond van de feiten risico's in te schatten en zijn emoties van angst en stress beheerst. De *Garantenstellung* wordt derhalve meegewogen in de beoordeling of de verdediging geboden en noodzakelijk was. In de gevallen van een gehonoreerd beroep op noodweerexces heeft de rechter het, ondanks de *Garantenstellung*, verontschuldigbaar geacht dat de agent onder invloed van grote angst zonder noodzaak schiet.^[44] Politiekennis en -ervaring kunnen juist bijdragen aan het ontstaan van de angst, omdat bepaald gedrag past in het beeld van een gewelddadige verdachte, terwijl er achteraf bleek dat er geen sprake was van een dreiging.^[45] Dit kan leiden tot een succesvol beroep op putatief noodweer. In de zaak 'Deventer', waar de politieagent geconfronteerd werd met in zijn ogen professionele inbrekers en grote angst en stress kende, waren zowel rechtbank als hof van oordeel dat van hem redelijkerwijs wel kon worden gevergd dat hij de spanning zou beheersen en in deze situatie niet naar zijn wapen zou grijpen.^{[46][47]}

Sinds geoefendheid een voorwaarde is voor het dragen van een vuurwapen (artikel 4 Ambtsinstructie 1994), kan onge oefendheid in zijn algemeenheid niet meer als verontschuldiging gelden voor vuurwapengebruik waarvan de rechtmatigheid ter discussie staat. In de zaak waarin Meta Hofman werd doodgeschoten toen zij een politieman bedreigde met een keukenmesje, vond de rechter nog wel verontschuldiging in de onge oefendheid van de schutter.^[48] Ten Voorde stelde in 2008 met enige voorzichtigheid vast dat opleiding en ervaring onbelangrijke criteria lijken wanneer een rechter inhoud geeft aan de *Garantenstellung*.^[49] Alleen in de zaak 'Den Haag Holland Spoor' speelde het element van training een rol van betekenis. Getuigen-deskundigen stelden dat er in de opleiding te weinig wordt gedaan aan inzichtgevende training.^[50] Op basis hiervan overwoog de rechter dat het waarnemingsvermogen en beoordelingsvermogen van de schutter negatief beïnvloed werden door stress, wat invloed had op het oordeel over de aanwezigheid van voorwaardelijk opzet.

Bewegingswetenschappelijk onderzoek uit 2012 heeft inzicht gegeven in de invloed van stress op de schietvaardigheid van politieambtenaren.^[51] In situaties waarin dreiging op realistische wijze werd nagebootst, schoten politieambtenaren als gevolg van stress en angstgevoelens eerder, schoten zij vaker onterecht en schoten zij beduidend minder nauwkeurig dan wanneer er geen dreigingssituatie is. Ook bleek uit het onderzoek dat de schietprestaties verbeteren wanneer politiemensen regelmatig oefenen in stressvolle situaties. Hoewel dit onderzoek dateert uit 2012, heeft het nog geen rol van betekenis gespeeld in de jurisprudentie van de laatste jaren.

De rechter gaat ervan uit dat een politieman in staat is om in spanningsvolle situaties weloverwogen te handelen, ook als het gaat om het hanteren van geweldmiddelen.

De vraag is of de rechter de lat daarmee niet te hoog legt nu er belangrijke aanwijzingen zijn dat de huidige geweldtraining politiemensen in onvoldoende mate voorbereidt om ook onder extreme omstandigheden op juiste wijze geweld toe te passen. Deze kwestie leidt in ieder geval tot onbegrip tussen rechterlijke macht en politie: de rechter gaat uit van de professionaliteit en vaardigheid van de politieambtenaar waardoor hij stress het hoofd kan bieden, terwijl de politieambtenaar ervaart dat hij wordt overvraagd en niet kan voldoen aan de eisen die de rechter aan hem stelt. Nu de invloed van stress op de schietvaardigheid van de politie de belangstelling heeft binnen de

bewegingswetenschappen en daarover steeds meer bekend wordt, is het niet ondenkbaar dat het aspect van opleiding opnieuw een rol gaat spelen in de rechtspraak.

6. Strafmaat

Bij het bepalen van de strafmaat neemt de rechter zonder uitzondering de functie van de schutter en de context waarin het vuurwapengebruik plaatsvindt als uitgangspunt. “De schutter heeft een beoordelingsfout gemaakt, binnen het kader van de aan hem als politieagent opgedragen taak. Deze situatie is onvergelijkbaar met die van een burger die een andere persoon met voorbedachte raad in zijn been schiet en ernstig verwondt”.^[52] Tevens houdt de rechter er rekening mee dat het slachtoffer een aandeel had in het voorval: “Door zijn werk en het feit dat van een politieman, anders dan een burger verwacht mag worden dat hij niet wegvucht, maar juist tot actie overgaat is hij in deze situatie terecht gekomen. Niet door eigen toedoen, maar door inbrekers die een strafbaar feit pleegden en op die manier mede schuld hebben aan het feit dat een politieman tegen hen heeft opgetreden.”^[53] Strafmatigend is ook de lange periode van onzekerheid waarin de politieambtenaar heeft verkeerd over de afdoening van het incident. Het gegeven dat de politieagent zich publiekelijk heeft moeten verantwoorden in de rechtszaal beschouwt de rechter in sommige gevallen als een straf op zich.^[54] Verder neemt de rechter in overweging de grote impact op het persoonlijke leven van de agent en de mogelijk negatieve gevolgen voor zijn loopbaan.^[55]

In de twee zaken uit de onderzoeksperiode 2000-2015 waarin een forse onvoorwaardelijke gevangenisstraf is opgelegd, komen de overwegingen omtrent de strafmaat op essentiële punten overeen met de strafoverwegingen in andere zaken. In de zaak ‘Schiedam’ werden de politiefunctionarissen tevens veroordeeld omdat zij gelogen hadden over de aanleiding tot het vuurwapengebruik. Dit kan de zwaardere straf verklaren. Maar de zaak ‘Heerlen’, waarin de schutter werd veroordeeld tot twee jaar onvoorwaardelijke gevangenisstraf, komt in grote lijnen overeen met bijvoorbeeld de zaak ‘Duiven’, waarin de straf beperkt bleef tot een voorwaardelijke werkstraf.^[56] Het is dan ook niet verwonderlijk dat de onvoorwaardelijke gevangenisstraf in brede kring op onbegrip stuitte.

De strafrechtelijke straffen hebben geen relatie met de politiefunctie. De rechter kan in de strafmaat tot uitdrukking brengen dat een schietende politieman verschilt van een schietende burger, dit is niet (goed) mogelijk in de strafmodaliteit. Het opleggen van een trainingsverplichting is, waar nodig, een taak van de korpsleiding. Een gevangenisstraf is een buitengewoon ingrijpende en diffamerende straf voor iemand die, in ieder geval in de beleving van hemzelf en doorgaans ook van zijn collega’s, naar eer en geweten zijn werk heeft gedaan.

7. Tuchtrectelijke afdoening

Het onprofessioneel hanteren van het vuurwapen kan bestempeld worden als plichtsverzuim. Hieronder wordt, eenvoudig gezegd, verstaan dat de politieambtenaar zich niet heeft gedragen zoals een goed politieambtenaar betaamt.^[57] De korpschef is bevoegd vanwege plichtsverzuim een tuchtrectelijke sanctie op te leggen. Onprofessioneel optreden kan ook leiden tot specifieke (opleidings)verplichtingen voor de individuele politieambtenaar of het aanpassen van instructies of procedures op organisatieniveau.

Alle politieschutters van de onderzochte zaken hielden het vertrouwen van de politieleiding, op de twee schutters in de zaak 'Schiedam' na: zij werden ontslagen.^[58] Deze agenten maakten een vals proces-verbaal op over de toedracht tot het vuurwapengebruik. Het is niet te achterhalen of de agenten alleen op basis van het vuurwapengebruik ook dit lot zou zijn beschoren, maar daarover zijn twijfels wel op hun plaats wanneer de zaak 'Haarlem' in ogenschouw wordt genomen, waarin ook werd geschoten op een auto met inzittenden die ten onrechte als verdachten werden aangezien.^[59] De rechtbank heeft in deze zaak geen begrip voor het uitblijven van disciplinaire maatregelen en noemt dit zelfs merkwaardig: "Dit niet ingrijpen door de korpsleiding zal vanzelfsprekend de verdachte niet worden aangerekend, en zal derhalve de hoogte van de strafoplegging niet uiteindelijk bepalen. Het maakt wel dat een strafrechtelijke reactie – die verder gaat dan een voorwaardelijke straf – uit oogpunt van generale preventie – wat mag de politie wel en niet in de toekomst – niet gemist kan worden."

Uit de andere zaken wordt niet duidelijk of en hoe het vuurwapengebruik binnen de politieorganisatie is beoordeeld. In ieder geval blijkt niet van enige maatregelen of tuchtrechtelijke sancties die aan de schutters zijn opgelegd, ook al houdt de rechter in meerdere zaken wel rekening met deze mogelijkheid.^[60] De kritiek van politiezijde op het Limburgse vonnis van 2015 in de zaak 'Heerlen' doet vermoeden dat een schutter na een strafproces niet snel rechtspositionele consequenties zal ondervinden. Ook niet in de casus 'Ravenstein',^[61] waarin een brede evaluatie van het gehele politieoptreden op zijn plaats lijkt: een man op wiens naam een vonnis openstaat van een boete van 220 euro negeert een stopteken, hij gaat ervandoor met uiteindelijk 14 politievoertuigen achter zich aan die snelheden maken tot 180 km per uur. Bij de aanhouding lost de politieman een waarschuwingsschot en een gericht schot, terwijl er, naar het oordeel van de rechtbank, geen reden was om te vermoeden dat het slachtoffer een vuurwapen bij zich had. De opmerking van de schutter dat hij een volgende keer op dezelfde manier zou handelen, maakt duidelijk dat er geen leereffect is opgetreden. Hij wordt veroordeeld tot een voorwaardelijke gevangenisstraf van een maand.

8. Beperkingen van de strafrechtelijke beoordeling

Het vuurwapengebruik vindt plaats in de context van politieoptreden, waarbij meerdere factoren van invloed zijn geweest op het ontstaan van de situatie waarin is geschoten. Deze context is voor de vraag of er een strafbaar feit is gepleegd niet of slechts in geringe mate relevant. De strafrechtelijke beoordeling staat niet gelijk aan een toetsing op professionaliteit van het gehele politieoptreden. De evaluatie en toetsing op professionaliteit van politieoptreden dat is uitgemond in vuurwapengebruik is voor het leereffect binnen de organisatie van groot belang en behoort tot de verantwoordelijkheden van de politieleiding.^[62]

Onrechtmatig of onprofessioneel politieoptreden in de aanloop van het vuurwapengebruik heeft geen invloed op de beoordeling van het schieten,^[63] maar kan wel een belangrijk punt zijn in de evaluatie van het schietincident. Zo toont de rechter zich in de zaak 'Amsterdam Arena boulevard' zeer kritisch over de achtervolging door de politie waarbij voorbijgangers weg moesten springen om het vege lijf te redden en het disproportionele geweld dat vervolgens is aangewend bij de aanhouding.^[64] Ook andere zaken bieden evidente aanknopingspunten voor de vraag hoe de escalatie in vuurwapengebruik had kunnen worden voorkomen. Zo is in de zaak 'Schiedam' aanvankelijk "onder aansturing van de alarmcentrale" geopereerd. Ook in de eerder vermelde zaak 'Ravenstein', met een achtervolging van 14 auto's, kunnen vragen gesteld worden over de aansturing van de actie. De

rechterlijke beoordeling van het vuurwapengebruik is daarvoor te beperkt en is niet de toetsing op professionaliteit die de Minister van Veiligheid en Justitie nodig vindt in geval van geweldgebruik.^[65]

9. Conclusie en discussie

De vraag die ik aan het begin van deze bijdrage heb opgeworpen is of in de rechtszaken over politieel vuurwapengebruik recht wordt gedaan aan de bijzondere taak en positie van de politieambtenaar. Binnen het strafproces neemt de politieschutter een bijzondere positie in. Er wordt uitgegaan van gelegitimeerd geweldgebruik, wat tot uiting komt in de getuigenstatus van de politieschutter in het feitenonderzoek op grond van de Aanwijzing handelwijze geweldsaanwending (politie)ambtenaar. De beslissing over de strafrechtelijke vervolging wordt met grote zorgvuldigheid genomen, namelijk na advies van de landelijke Adviescommissie politieel vuurwapengebruik van het OM.

De rechter stelt met verwijzing naar de leer van de *Garantenstellung* hogere eisen aan het tactisch inzicht en de zelfbeheersing van politieambtenaren dan aan burgers. Geconstateerd is dat wetenschappelijke inzichten uit de bewegingswetenschappen over de invloed van stress op het beoordelingsvermogen van politieambtenaren nog geen rol hebben gespeeld in de jurisprudentie. De subjectieve beleving van de werkelijkheid kan in het kader van een beroep op noodweerexces en putatief noodweer worden gehonoreerd. Bij het bepalen van de straf wordt de functie van de politieambtenaar en het feit dat hij er niet op uit was om iemand te verwonden of te doden als uitgangspunt genomen. Dit maakt dat de straf aanzienlijk lager uitvalt dan bij de veroordeling van een burger. Ook in dat opzicht wordt derhalve rekening gehouden met de bijzondere taak en positie van de politiefunctionaris.

Ik zie binnen de strafrechtelijke context geen voor de hand liggende mogelijkheid om meer recht te doen aan de positie van politieambtenaar dan nu het geval is. Zolang geweldgebruik aan wettelijke criteria is gebonden, zullen er nu eenmaal zaken zijn die als onrechtmatig worden beoordeeld. Toch wordt er van de zijde van de politie doorgaans emotioneel gereageerd wanneer een politieschutter terechtstaat. De subjectieve beleving van politiemensen zou te weinig ruimte krijgen binnen het strafrecht, aangezien een rechter zijn oordeel primair op de feiten baseert. Verder is het begrijpelijk dat politiemensen vinden dat er te hoge eisen aan hun handelen worden gesteld wanneer zij te maken krijgen met stress en angst. Anderzijds bieden meerdere zaken aanknopingspunten voor een kritische evaluatie van het *politieoptreden*, waar de rechter in de strafrechtelijke beoordeling geen ruimte voor heeft. Voor rechter en politieschutter kent de strafrechtelijke beoordeling belangrijke beperkingen, hoezeer er binnen het politieproces ook met de bijzondere positie van de politieschutter rekening wordt gehouden.

De vraag die voortvloeit uit het voorgaande is of het strafrecht wel het juiste beoordelingskader is voor geweldgebruik door de politie. Ervan uitgaande dat bij de toetsing en beoordeling van geweldgebruik recht gedaan moet worden aan de politietaak en de politiefunctie ben ik er, evenals Timmer, een voorstander van om het zwaartepunt voor de beoordeling van politiegeweld te verleggen van het strafrecht naar het tuchtrecht, van OM en strafrechter naar de politieorganisatie.^[66] Een beoordeling op professionaliteit van het gehele politieoptreden, niet alleen van de politieschutter maar ook van meldkamer, leidinggevend en collega's, neemt de politietaak als uitgangspunt en niet als uitzondering waarvoor specifieke regels moeten worden gecreëerd. Door de toetsing en beoordeling van geweldgebruik vanuit een ander perspectief te benaderen, kan er beter recht worden gedaan aan de

bijzondere positie van de politieschutter.

Voetnoten

[1]

Advocaat te Deventer. Met dank aan mr. Jan-Paul van Barneveld, advocaat te Arnhem en dr. J.S. Timmer, universitair hoofddocent aan de Vrije Universiteit Amsterdam voor het kritisch lezen van een eerdere versie.

[2]

'Heerlen', Rb. Limburg 17 juli 2015, ECLI:NL:RBLIM:2015:6059.

[3]

'Agent die schiet is toch anders dan een burger die schiet,' *NRC Handelsblad* 20 juli 2015; interview met voormalig raadsheer Verburg in *NRC Handelsblad* 1 augustus 2015.

[4]

'Strafrechters zijn niet onfeilbaar', *NRC Handelsblad* 5 maart 2016.

[5]

Burgemeester J. Hessels van Echt-Susteren in dagblad *De Limburger* na bekendmaking van de vervolgingsbeslissing van een politieschutter: "Ik zou het onverteerbaar vinden als het tot een veroordeling zou komen," *NOS* 12 maart 2016.

[6]

'Herziening stelsel geweldsaanwending', *Blauw* 2015-8, p.8-12.

[7]

Preciezer: om een persoon aan te houden ten aanzien van wie redelijkerwijs mag worden aangenomen dat hij een voor onmiddellijk gebruik gereed zijnd vuurwapen bij zich heeft en dit tegen personen zal gebruiken én om een persoon aan te houden die zich aan zijn aanhouding (...) tracht te onttrekken of heeft onttrokken, en die wordt verdacht van of is veroordeeld wegens het plegen van een misdrijf: 1e waarop een straf staat van vier jaar of meer, 2e dat een ernstige aantasting vormt van de lichamelijke integriteit of de persoonlijke levenssfeer, 3^e dat door zijn gevolg bedreigend voor de samenleving is of kan zijn.

[8]

Onder 'geweld' wordt verstaan 'elke dwangmatige kracht van meer dan geringe betekenis' (artikel 1 lid 3 sub b Ambtsinstructie 1994).

[9]

De officier wordt ook ingelicht over geweldgebruik dat lichamenlijk letsel van meer dan geringe betekenis dan wel de dood heeft veroorzaakt en wanneer de gevolgen van de geweldsaanwending daartoe naar het oordeel van de politiechef aanleiding geven.

[10]

J.S. Timmer 'Politiegeweld onder vuur', *Tijdschrift voor de politie* 77 (8) 2015, p. 6-10.

[11]

S. Heijnsman, 'Geweldaanwending', *Blauw* 2016-1, p. 49.

[12]

Stcr. 2006, 143.

[13]

Stcr. 2010, 20477.

[14]

J.S. Timmer, 2015.

[15]

Uitgegaan is van de datum van het vonnis.

[16]

In drie van deze vijf gevallen werd de schutter veroordeeld.

[17]

De voorzitter van de stuurgroep Stelselherziening geweldsaanwending wijt de toename aan meer artikel 12 Sv-procedures, *Blauw* 2015-8, p. 9.

[18]

'Amsterdam Arena Boulevard', Rb. Amsterdam 28 juli 2005, ECLI:NL:RBAMS:2005:AU0231; 'Den Haag Holland Spoor', Rb. Den Haag 23 december 2013, ECLI:NL:RBDHA:2013:18257; 'Fazantstraat Rotterdam', Rb. Rotterdam 5 augustus 2015, ECLI:NL:RBROT:2015:6175.

[19]

'IJsselstein', Hof Arnhem-Leeuwarden 6 oktober 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:7625: kogel gaat door de auto en langs het rechteroor van de bestuurder; 'Schiedam' Rb. Rotterdam 1 oktober 2015, ECLI:NL:RBROT:2015:6970.

[20]

'IJsselstein', Hof Arnhem-Leeuwarden 6 oktober 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:7625.

[21]

'Heerlen' 2015: twee jaar; 'Schiedam' Rb. Rotterdam 1 oktober 2015, ECLI:NL:RBROT:2015:6970, twee politieagenten: 18 maanden; 'Rotterdam', Rb. Rotterdam 10 december 2014, ECLI:NL:RBROT:2014:9992: één maand.

[22]

Een voorbeeld van een zeer beknopte uitspraak: Rb. Amsterdam 4 december 2003, ECLI:NL:RBAMS:2003:AN9541.

[23]

'Deventer', HR 26 mei 2015, ECLI:NL:HR:2015:1334.

[24]

'IJsselstein', Hof Arnhem-Leeuwarden 6 oktober 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:7625.

[25]

'Zwartsluis', Rb. Overijssel 18 december 2014, ECLI:NL:RBOVE:2014:6743.

[26]

'Heerlen', Rb. Limburg 17 juli 2015, ECLI:NL:RBLIM:2015:6059.

[27]

J. Naeyé, J. Timmer en M. van der Steeg, *Onder schot. Het vuurwapengebruik van de politie in Nederland in de periode 1978-1995*, Deventer: Gouda Quint 1996, p. 124.

[28]

Rb. Den Haag 23 december 2013, ECLI:NL:RBDHA:2013:18257.

[29]

'IJsselstein', Rb. Midden-Nederland 31 maart 2014, ECLI:NL:RBMNE:2014:1217 en Hof Arnhem-Leeuwarden 6 oktober 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:7625.

[30]

'Duiven', Rb. Gelderland 24 januari 2014, ECLI:NL:RBGEL:2014:6736.

[31]

Artikel 7 Politiewet 2012 jo artikel 7 Ambtsinstructie 1994.

[32]

N. Rozemond, 'Noodweer door de politie', in: M.J. Borgers e.a. (red.) *Politie in beeld, Liber Amicorum Jan Naeyé*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2009, p. 273-292.

[33]

J.S. Timmer, 2015.

[34]

Rb. Den Haag 23 december 2013, ECLI:NL:RBDHA:2013:18257.

[35]

'Haarlem', Rb. Noord-Holland 16 december 2014, ECLI:NL:RBNHO:2014:11930 en 'Schiedam', Rb. Rotterdam 1 oktober 2015, ECLI:NL:RBROT:2015:6970.

[36]

'Rotterdam', Rb. Rotterdam 10 december 2014, ECLI:NL:RBROT:2014:9992.

[37]

'Terneuzen', Rb. Middelburg 23 februari 2012, ECLI:NL:RBMID:2012:BV6782. Het door de HR geformuleerde onttrekkingsvereiste (HR 26 januari 2016, ECLI:NL:HR:2016:106) komt in geen van de uitspraken voor. Wel betreft de rechter in de zaak 'Deventer' in zijn oordeel dat de schutter een paar stappen had kunnen zetten om zodoende in een veiliger positie te komen.

[38]

'Amsterdam Arena boulevard', Rb. Amsterdam 27 juli 2005, ECLI:NL:RBAMS:2005:AU0231. Een agent werd vastgegrepen door het latere slachtoffer en bedreigd met wurging, terwijl hij geen pepperspray of wapenstok bij zich had. Ook: 'Terneuzen', Rb. Middelburg 23 februari 2012, ECLI:NL:RBMID:2012:BV6782.

[39]

Ook in de zaak 'Ravenstein' redeneert de rechter: er is geen aanleiding om te vermoeden dat de aan te houden verdachte een wapen bij zich had, nu dat niet bleek uit zijn gedragingen en niet uit de informatie van de meldkamer, en dus is er geen reden voor de politeschutter om te vrezen dat zijn leven direct gevaar liep en dus is er geen noodzaak voor een verdediging met een vuurwapen. Dit geldt eens te meer wanneer er collega's in de directe nabijheid aanwezig zijn om hulp te bieden. 'Ravenstein', Rb. Oost-Brabant 25 april 2013, ECLI:NL:RBOBR:2013:BZ8523.

[40]

'Fazantstraat Rotterdam', Rb. Rotterdam 5 augustus 2015, ECLI:NL:RBROT:2015:6175.

[41]

'Mike Stok moest gestopt worden, dus schoot ik,' *Algemeen Dagblad* 23 juli 2015.

[42]

'Nuland', Rb. Oost-Brabant 8 december 2014, ECLI:NL:RBOBR:2014:7459.

[43]

'Ravenstein', Rb. Oost-Brabant 25 april 2013, ECLI:NL:RBOBR:2013:BZ8523; in dezelfde zin onder meer: 'Rotterdam', Rb. Rotterdam 10 december 2014, ECLI:NL:RBROT:2014:9992.

[44]

Bijvoorbeeld 'Wouterswoude', Rb. Leeuwarden 18 december 2007, ECLI:NL:RBLEE:2007:BC0432, 'Zwartsluis', Rb. Overijssel 18 december 2014, ECLI:NL:RBOVE:2014:6743; 'IJsselstein', Hof Arnhem-Leeuwarden 6 oktober 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:7625.

[45]

"Uit kennis en ervaring met de aanhouding van en het escaleren van situaties met beschonken personen en de dominante houding van de man dacht ik dat de situatie op dat moment ook kon escaleren." 'Terneuzen', Rb. Middelburg 23 februari 2012, ECLI:NL:RBMID:2012:BV6782.

[46]

'Deventer', Rb. Oost-Nederland 28 februari 2013, ECLI:NL:RBONE:2013:BZ2711 en Hof Arnhem-Leeuwarden 7 maart 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:1758.

[47]

Het Hof Amsterdam ging in de zaak van Meta Hofman wel uit van de subjectieve beoordeling door de politieman die door Hofman werd bedreigd met een aardappelschilmesje. Het cassatiemiddel dat zich op deze overweging richtte heeft geen doel getroffen. HR 1 maart 1983, *NJ* 1983/468, m.nt. Van Veen, zie ook Rozemond 2009, p. 286.

[48]

HR 1 maart 1983, *NJ* 1983/468, m.nt. ThWvV.

[49]

J. ten Voorde, 'De Garantenstelling van politieambtenaren bij vuurwapengebruik en de aanname van noodweer', *Delikt en Delinkwent* 2008/56, p. 781-802.

[50]

'Den Haag Holland Spoor', Rb. Den Haag 23 december 2013, ECLI:NL:RBDHA:2013:18257.

[51]

A. Nieuwenhuys, G.P.T. Willemsen & R.R.D. Oudejans, Schieten of niet schieten? Politiewetenschap 53b, Politie en Wetenschap/Reed Business 2012.

[52]

'Heeswijk-Dinther', Rb. Oost-Brabant 14 juli 2015, ECLI:NL:RBOBR:2015:3985.

[53]

'Deventer' e.a.

[54]

Onder andere 'Duiven', Rb. Gelderland 24 januari 2014, ECLI:NL:RBGEL:2014:6736.

[55]

'Rotterdam', Rb. Rotterdam 10 december 2014, ECLI:NL:RBROT:2014:9992.

[56]

'Duiven', e.a.

[57]

Artikel 76 en 77 Besluit algemene rechtspositie politie.

[58]

Politieagenten schoten op de inzittenden van wat zij hielden voor een lokauto. Rb. Rotterdam 1 oktober 2015, ECLI:NL:RBROT:2015:6970 en 6972.

[59]

'Haarlem', Rb. Noord-Holland 16 december 2014, ECLI:NL:RBNHO:2014:11930.

[60]

Bijvoorbeeld: 'Heeswijk-Dinther', Rb. Oost-Brabant 14 juli 2015, ECLI:NL:2015:3985; 'Rotterdam', Rb. Rotterdam 10 december 2014, ECLI:NL:RBROT:2014:9992.

[61]

'Ravenstein', Rb. Oost-Brabant 25 april 2013, ECLI:NL:RBOBR:2013:BZ8523.

[62]

Voor een verdere uiteenzetting van dit standpunt: M. van der Steeg en J. Timmer, 'Beoordeling van politiegeweld: tuchtrecht eerst', *Ars Aequi* 2016 03, p. 171-176.

[63]

Ten Voorde constateert dit ook en vindt dat de strafrechter de onrechtmatigheid als 'culpa in causa' dient te betrekken in het juridische oordeel over het geweldgebruik (J. ten Voorde, 'De Garantenstelling van politieambtenaren bij vuurwapengebruik en de aanname van noodweer', *DD* 2008/56, p. 781-802.

[64]

'Amsterdam Arena boulevard', Rb. Amsterdam' 28 juli 2005, ECLI:NL:RBAMS:2005:AU0231. Ook: in de zaak 'Berkel en Rodenrijs' (Rb. Rotterdam 10 juni 2008, ECLI:NL:RBROT:2008:BG6167) heeft de rechtbank geen waardering voor het handelen van de schutter die een straatklinker pakt en in de richting van de cabine van de shovel gooit waarin de verdachte zich bevindt. "De rechtbank tekent hierbij aan dat niet gezegd kan worden dat deze actie van verdachte de-escalierend heeft gewerkt."

[65]

Brief van de Minister van Veiligheid en Justitie 16 november 2015, [Kamerstukken II 2015/16, 29628, nr. 588](#).

[66]

Van der Steeg en Timmer, 2016.